

International Center for Economic Growth
European Center

**AZ EU CSATLAKOZÁS VÁRHATÓ HATÁSAI A
VEGYIPARRA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN**

BUDAPEST

2003. MÁJUS

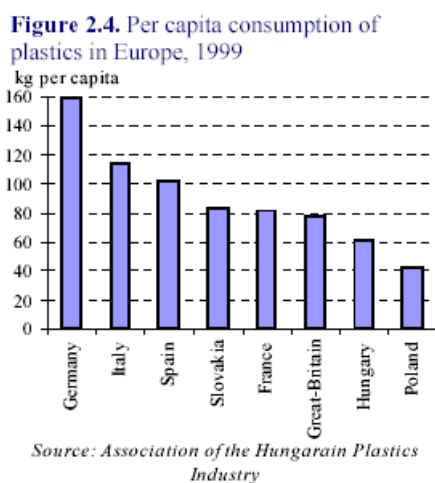
Ez az összefoglaló¹ a négy országról (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia)² készült tanulmányok főbb megállapításait összegzi, kiemelve a közös vonásokat és a fő különbségeket a négy csatlakozó országot illetően.

1. Növekedési hatások

Mind a négy országban a felzárkózás nagy része már lezajlott. Ez azt jelenti, hogy azon kívül, hogy a vegyipar növekedési ütemei magasabbak a nyugat-európaiaknál, nem várhatóak jelentős változások a csatlakozással kapcsolatban. Ennek három fő oka van.

Először, a hosszú távú GDP növekedés és a vegyipari termelés szoros korrelációt mutat, jelezve, hogy a növekedés a vegyipari termékek kibocsátásában a GDP-beli növekedésének kétszerese.

Másodsorban, ahogy a gazdaság teljesítménye javul a visegrádi országokban, úgy várható, hogy a vegyipari termékek egy főre eső felhasználása eléri az EU-15 szintet. Jelenleg a felhasználás körülbelül a fele a vezető európai országok felhasználásának. Mindazonáltal erre nem gyakorol közvetlenül hatást a csatlakozás, de az egységes piacra való belépés valószínűleg hozzájárul a növekedéshez.

A harmadik tényező a közvetlen tőkebefektetések beáramlásának növekedése, amelyet alapvetően meghatároz a megmaradt állami vagyon privatizációja. Ebből a szempontból számottevő különbségek vannak a négy ország között, amelyekre később visszatérünk.

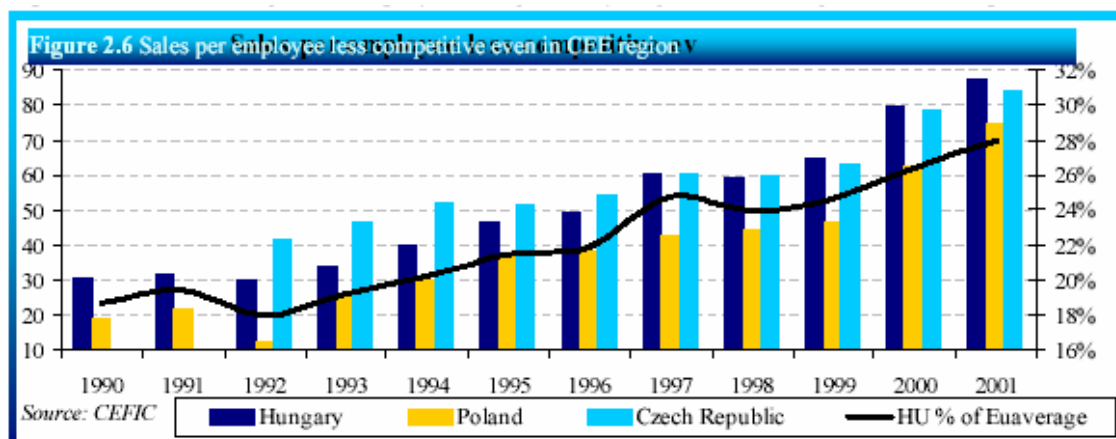
Ezen kívül a közös valuta későbbi bevezetése is várhatóan serkenti a hosszú távú növekedést.

¹ A 2003. március 20-21-én Budapesten megtartott AmCham –ICEG által szervezett “Az EU csatlakozás várható hatásai a Visegrádi Országokra” című konferenciára, az egyes országok vegyipari tanulmányainak összefoglalója

² Az ország-tanulmányok szerzői: Magdalena Olysarova – Tomas Sedlacek (Csehország), Bónis Miklós (Magyarország), Jacek Fundowicz (Lengyelország), Michal Zilka (Szlovákia)

2. Munkaerő-piaci hatások

A vegyipar meglehetősen tőkeigényes és a feldolgozó ipari foglalkoztatottsághoz való hozzájárulása tipikusan alacsonyabb, mint a kibocsátáshoz történő. Bár jelentős létszámcsökkentés és racionalizálás történt a régióban, valamint a munkaerő-költségek emelkednek, az összkép mégis alacsony béreket és egy munkavállalóra eső alacsony termelést mutat az EU-hoz képest. Az egy munkavállalóra eső átlagos értékesítés kevesebb, mint egyharmada az Unió szintjének.

A munkaerő-piacon a bérek hosszú távon valószínűleg megközelítik az uniós szintet, míg a foglalkoztatottság csökkenhet a növekvő termelékenységgel párhuzamosan. Azokban az országokban, ahol Szlovákiához hasonlóan a vegyiparban kismértékű túlfoglalkoztatottság van, vagy ahol Lengyelországhoz hasonlóan a privatizáció még nem kezdődött meg néhány szektorban, a foglalkoztatottság gyorsabban csökkenhet a modernizációs nyomásnak köszönhetően.

Ami a mobilitást és a migrációt illeti, a magas képzettségnek köszönhetően a vegyiparban foglalkoztatottak a legjobban fizetettek között vannak ezekben a gazdaságokban. Ennek következtében nincs jelentős nyomás a változásra. Azonkívül a felzárkózás és a megnövelt értékű áruk termelése iránti igény következtében a szakképzett munkaerő iránti kereslet tovább nő. Végül fontos megemlíteni, hogy a legtöbb ország nem fog bekerülni a schengeni rendszerbe az uniós csatlakozással egyidejűleg és néhány ország az EU-ban bejelentette, hogy védeni fogják munkaerőpiacaikat.

3. A közvetlen tőkebefektetésekre gyakorolt hatások

Mint már említettük, a vegyipar tőkeigényes ágazat. Ennélfogva egy zöldmezős beruházást megvalósítani drágább, mint felvásárolni már meglévő vállalatokat és azokat újjáalakítani.

A csatlakozó országokba irányuló közvetlen tőkebefektetések fő forrásai nagymértékben függenek a privatizációtól és kisebb mértékben a külföldi stratégiai tulajdonosok

tőkebefektetéseitől, amelyek célja vállalataik felkészítése az EU-csatlakozásra, különösen környezetvédelmi szempontból.

Közelebbről nézve a visegrádi országok vegyes képet mutatnak.

Magyarországon a privatizáció már lezajlott, a befektetések útjában lévő akadályokat nagyrészt megszüntették. 1999-ben az állami tulajdon aránya mindössze 12 % volt. A stratégiai beruházók számos szektorban jelen vannak, szakértelmet, tőkét és segítséget nyújtva az EU követelményeinek teljesítéséhez. Ennek következtében a bővítés nem valószínű, hogy jelentős hatást gyakorol az EU-ból Magyarországra irányuló közvetlen tőkebefektetésekre.

Lengyelországban a nehézvegyipari üzemek privatizációja még hátravan. Ennek sikere nagymértékben függ a külföldi befektetők érdeklődésétől. Lengyelország EU tagsága a tőke mozgásának útjában lévő akadályok lebontásával egyidejűleg megszünteti majd a lengyelországi befektetésekhez kapcsolódó bizonytalanságot.

Szlovákiában a tíz legfontosabb vegyipari vállalkozás fele szlovák tulajdonban van. A csatlakozással talán megváltozik a hazai tulajdonosok véleménye a tulajdonuk megtartását illetően, s ez hozzájárulhat a közvetlen tőkebefektetések növekedéséhez.

Csehországban a legtöbb befektetés már megtörtént, az Unipetrol privatizációját kivéve. A cseh vegyiparba való közvetlen tőkebefektetések legfontosabb formája a multinacionális cégekkel megalapított vegyes vállalatok létrejötte volt.

4. A piaci szerkezetre gyakorolt hatások

Ami a piaci szerkezetben bekövetkező hatásokat illeti, a csatlakozás fontos ösztönző erőt képvisel, mivel a régióban zajló felvásárlások mögött meghúzódó cél az, hogy piaci részesedést szerezzenek a csatlakozó országokban. Ugyanakkor a közelgő csatlakozás felerősítette a regionális koncentrációra irányuló törekvéseket így ennek hatása már megmutatkozott a piaci szerkezetben.

Ami a nyugat-európai befektetőket illeti, sokkal kisebb érdeklődést mutatnak a kelet-európai régió iránt a saját piacaik beszűkülése és inkább az új piacok, mint a feldolgozási kapacitás iránt megnyilvánuló igény következtében. Ebből a szempontból vonzóbb befektetési lehetőségek találhatóak a Közel-Keleten. Ez a viszonylag csekély érdeklődés nyugat-európai részről a közép-kelet-európai piacok szereplői számára megadja a saját multinacionális vállalataik létrehozásának lehetőségét.

A petrokémiai vállalatokat a helyi olajvállalatokhoz közelebb vivő vertikális integrációt felgyorsító fő tényezők a nyersanyag készlet biztosítása és versenyképes termelési kapacitás elérése. E folyamat eredményeképpen Közép-Európa is egy az EU-ban már létező ipari szerkezet felé halad, amelyet a vegyipari termékek láncolatának különböző elemeit gyártó vállalatok közötti erős tulajdonosi összefonódások jellemeznek.

A regionális terjeszkedés fő oka a kapacitások optimális kihasználásából ered. E folyamatot felgyorsító további tényező az EU bővítése, az ezen a hamarosan az Unió részévé váló piacon pozíciójukat megerősíteni igyekvő regionális vállalatok. Ezen kívül a olaj- és vegyipari vállalatok közép-európai országokban jelenleg is zajló privatizációja is hozzájárul a horizontális integrációhoz.

A privatizáció a régióban még mindig zajlik, bár Magyarországon a vegyipari ágazatban már befejeződött. A lengyel viszonyok között a nehézvegyipari üzemek esetében a speciális vegyszerekre alapuló vertikális integráció illetve koncentráció nem látszik beigazolódni. A konszolidációt stratégiai befektetők részvételével zajló privatizációnak kell majd követnie. Csak néhány állami tulajdonban lévő és nemzetközi mértékkel mérve szerény termelést produkáló üzem számára van tervbe véve a vertikális integrálódás.

Csehországban az állami tulajdonrészek privatizációja a vegyiparban kuponos privatizáció, nyilvános pályázat, közvetlen eladás vagy szabad átruházás útján zajlott le. A privatizációs folyamatban a vállalatok nagy része kisebb egységekre bomlott értékesítése előtt. Az új vállalatok elég erősek maradtak és a köztük fennálló kereskedelmi kapcsolatok lényegében érintetlenek maradtak. A jelenlegi csehországi tendenciák az általános, a világban a vegyiparra jellemző folyamatokat tükrözik: a koncentrációt kisszámú, széles termékskálát gyártó hatalmas, multinacionális vállalat tartja irányítás alatt. A tőkeigény problémát jelenthet néhány kis-és középvállalkozásnak a nagy vállalatoknál kisebb gazdasági erejük és nem elégséges jogi, gazdasági, technikai és menedzsment kapacitásuk miatt.

5. A külkereskedelemre gyakorolt hatások

Magyarország és az Európai Unió között szabadkereskedelmi megállapodás van érvényben és fokozatosan csökkennek az importvámok. A kereskedelmi és technikai akadályok a vegyszerek nagy részére vonatkozóan megszűntek (csekély mértékű védelem megmaradt a mosóporokra/mosószerekre, amely megszűnik, amikor Magyarország belép az Unióba), ennél fogva az ipar ki van téve az Unióból jövő versenynek. Ez azt jelenti, hogy a csatlakozás valószínűleg nem érinti jelentősen az EU-val történő kereskedelmet.

Azok a félelmek, melyek szerint **Lengyelország** bekerülése az európai struktúrába megfoszthatja a vegyipari ágazatot a hazai piacot a külföldi versennyel szemben védő mechanizmusoktól, nem igazolódtak be. Nevezetesen a protekcionizmus nagymértékben eltűnt a lengyel vegyipari szektor az EU tagállamokkal bonyolított kereskedelméből, tekintélyes versenybeli előnyhöz juttatva ezáltal az uniós ipart a lengyel iparral szemben. A jelentős kereskedelmi mérleg hiány lengyel részről ennek következménye.

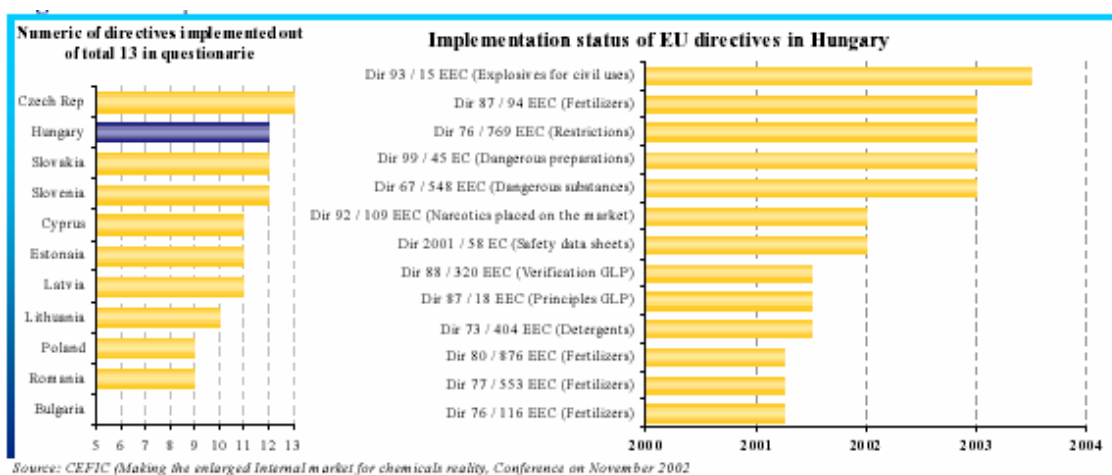
1995-ben a **Cseh Köztársaság** és az Európai Unió megkötötte az Európai Csatlakozási Megállapodást, létrehozva egy szabadkereskedelmi övezetet Csehország és az EU között s így teljes mértékben liberalizálva az ipari termékek kereskedelmét. Csehország fő

kereskedelmi partnerei az EU tagországok lettek. Az EU csatlakozás után Csehország részt fog venni a közös kereskedelmi politikában. Ennek a következő következményei lehetnek:

1. Csehországra is vonatkoznak mindazon EU szerződések, amelyek vámuniót, szabadkereskedelmi övezeteket és harmadik országgal kedvezményes vámtarifa-rendszert hoznak létre. Ez nem csak a cseh áruk könnyebb bejutását jelenti azokra a piacokra, hanem a cseh hazai piacokon is a verseny erősödése várható, így az olcsó vegyipari termékek importja Ázsiából, Dél-Amerikából és egyéb helyekről várható.

2. A közös vámtarifák alkalmazását illetően az EU-ban érvényben lévők csak kismértékben térnek el a jelenlegi cseh vámtarifáktól és ezek vonatkoznak számos Európán kívüli országra is, így lényeges változás a vegyipari termékek áramlásában és szerkezetében nem várható.

6. A csatlakozás szabályozási hatásai

A magyar vegyipari cégek általában elérik az uniós előírásokat és a magyar törvényhozás a vegyipart érintő jogszabályok megalkotásában eredményesebb volt, mint egyéb, általános kérdések végrehajtásában. A legutóbbi ország-jelentés szerint: „Jelentős fejlődés történt a környezetvédelem terén, nevezetesen a Környezeti Hatások Értékelésének törvényi elfogadásán keresztül a víz, hulladék, ipari szennyezés ellenőrzés és kockázatkezelés, vegyszerek és sugárzás –védelem területén. Az ágazat adminisztratív kapacitása is növekedett, de további megerősítésre szorul, különösen ami az érintett minisztériumok közötti feladatok egyértelmű elosztását illeti.”

A cseh jogharmonizációs törekvések számottevő eredményt hoztak. Az esetek többségében ez egy összefüggő folyamat, amelyben az uniós jogszabályokat alkalmazzák. A környezeti szabályozás területén a Környezet fejezetet átmenetileg lezárták. A Cseh Köztársaság átmeneti haladékot kapott a csomagolás és a csomagolóanyag-hulladék (2005 vége) és a városokban keletkező hulladék és a víz kezelésére (2010 vége). Ahhoz, hogy a tagsággal kapcsolatos előkészületek lezáruljanak, a harmonizációs folyamat folytatódik és jelenleg az átadás és átvétel élvez kiemelt fontosságot, biztosítva a szükséges pénzügyi

eszközöket és megerősítve a teljes adminisztratív kapacitást, különösen regionális és helyi szinten.

Az EU csatlakozás megerősíti a törvények végrehajtását és kedvező hatással lesz a cseh bírósági és végrehajtói testületekre (EU felügyelet). Másrészt viszont komoly problémák adódhatnak a KKV-k számára. Nekik nincs elég tőkéjük és humán erőforrásuk ahhoz, hogy megfeleljenek az új követelményeknek s nem csak ökológiai küszöbök, hanem a minőségi szabványok és a környezetgazdálkodás biztosítása szempontjából is.

Míg a **lengyel** vegyipar tömegesen használ elavult, az EU követelményeknek nem megfelelő technológiákat, ezen előírások végrehajtása elkerülhetetlen magasabb költségvonzattal bír. Mivel ez a probléma elsősorban a már létező ipari üzemeket érinti, Lengyelország számára hároméves átmeneti időszakot biztosítottak az irányelvek végrehajtására a már meglévő ipari üzemek esetében.

Ami a hulladékból visszanyert anyagok mennyiségi arányát illeti, feltétlenül szükséges egy hulladékgyűjtő és szelektáló rendszer kialakítása, valamint hulladék feldolgozó és égető üzemek létesítése. A felmerülő költségeket figyelembe véve Lengyelországnak az új szabványokhoz való alkalmazkodásra ötéves átmeneti időszak áll rendelkezésére.

A levegőszennyezés-kibocsátás terén 2002-ben az Európai Bizottság új irányelvet fogadott el, amely 2005-tel kezdődően a korábbiaknál szigorúbb előírásokat tartalmaz a szulfátok és nitrátok kibocsátása terén. 2002 novemberében Lengyelország ötéves átmeneti időszakot kapott az új szabványok átvételére.

7. Gazdaságpolitikai ajánlások

Lengyelországban a szerkezetátalakítás és a nehézvegyipari üzemek privatizációja nyilvánvaló szükségszerűség és az is látszik, hogy egy átfogó stratégia megvalósítása már késő, különös tekintettel Lengyelország közelgő bekerülésére az EU szerkezetbe és a valószínűleg fokozódó versenyhelyzetre.

Az egyes ágazatokat érintő gazdaságpolitikai intézkedések a **cseh** tanulmány szerint a következők:

- a vállalkozói tevékenységek támogatása az iparban és az ipari szolgáltatásokban, beleértve a kis-és középvállalkozások tőkéhez és több információhoz jutásának biztosítását,
- az ipari termelési bázis átalakítása a fenntartható fejlődés elvéhez való ragaszkodással,
- a vegyipari termelés versenyképességének fokozása a termelés hatékonyságának növelése, a termelés technikai színvonalának emelése és a piaci részesedés növelése útján,

- A humán erőforrás fejlesztése az iparban,
- A kutatás és fejlesztés, valamint az ipari együttműködés, mint fontos növekedési tényező, támogatása, tekintettel a környezetvédelemre.

A **szlovák** tanulmány szerinti ajánlások:

A vállalati szektor számára:

- a figyelem átirányítása a közép-és hosszú távú stratégiákra,
- időben befektetés az új technológiákba,
- szakképzett munkaerő képzése,
- a túlfoglalkoztatottság megszüntetése.

Általános gazdaságpolitika számára:

- a vállalkozások útjában álló akadályok lebontása Szlovákiában,
- az oktatási rendszer reformja,
- a profit újra befektetése adócsökkentésekkel.

8. A Visegrádi országok vegyiparának SWOT analízise a csatlakozás tükrében

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> · Viszonylag alacsony munkaerő-költségek · Szakképzett és rugalmas munkaerő · A vegyipari termelés hagyománya	<ul style="list-style-type: none"> · Sokkal alacsonyabb munkaerő-termelékenység, mint az EU országokban · Importált nyersanyagoktól való függés · Alacsony hozzáadott értékű áruk dominanciája
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> · A piac liberalizációja · A külföldi befektetések beáramlásának növekedése · A várható erős keresletnövekedés a legtöbb vegyipari terméket illetően · A tranzakciós költségek csökkentése és a versenyképesség növelése az Euró várható bevezetésével összefüggésben	<ul style="list-style-type: none"> · Sürgős szükség a drága környezeti beruházások megvalósítására · A szakképzett munkaerő lehetséges kiáramlása a csatlakozás után · Uniós vállalatok irányából eredő verseny erősödése · Emelkedő munkaerő-költségek